

Alleen før og nå

Redaksjonen i samarbeid med
Kåre Svendsen, Farsunds Avis

Artikkelen vi bringer her er skrevet av Kåre Svendsen og stod i Farsunds Avis tirsdag 25. august 1987. De eldre bildene har også stått i Farsunds Avis. Bildene fra 1991 er tatt av Synnøve Fossmark.

DA MAN VAR «VED ALLÉEN» OG IKKE «I ALLEEN»

10–15 meter bortenfor VAEs transformator i Stasjonsgaten i Alleen, står et lindetre. Treet står der veien inn til Berge Gård tar av, og det er bare naturlig. Avdøde Oddmund U. Foss, gårdens forrige eier, fortalte nemlig at treet er det siste som består i alléen som gikk ut fra gården og bortover mot Grøndokka.

Kaare Pedersen har lånt oss kartkopien som vi viser. Originalen befinner seg i Riksarkivet i Oslo. På dette kartet ser vi bebyggelsen på Berge Gård, som på denne tiden – i 1776 eides av kanselliråd Christian Severin Balle. Vi ser at alléen først går rett ut fra hovedhuset, for så å dreie til høyre. Treet som står ved transformatorstasjonen og som skal ha tilhørt denne beplantningen, må befinne seg like over bokstaven B i teksten «yttre Berge» på kartet.

Videre bortover mot Grøndokka var de to trekkene forholdsvis rettlinjert, forteller de gamle. På gamle fotografier tatt oppe fra Bergeheia, aner vi spor etter alléen og vi ser at den gikk omtrent der Sandals forretning er i dag.

Men det var også en annen allé. Eller om man vil: Alléen fra Berge Gård fortsatte videre utover sletta og endte ved huset til gartner Lucius. På gården til Jakob Seland ser vi noen store og fine trær som etter manges oppfatning har tilhørt denne alléen. Stemmer dette, er ikke treet ved transformatoren i Stasjonsgaten alene om å representerer trekken som ga et av landsdelens største tettsted sitt særpregede navn.

«VED ALLÉEN»

I dag tar man romslig i og lar Alleen-navnet omfatte likt og ulikt utover Lyngdalsletta. Det gjorde man ikke før i tiden. Da var det bokstavelig talt området tett opptil alléen som gikk gjennom det dengang lille sentrumsområdet man tenkte på. Og så sa man «ved alléen». Eller mer korrekt, etter den lokale dialekt: «mæ'alléen». Etterhvert ble preposisjonen borte og stedsnavnet vokste frem. Rent grammatisk gjør man egentlig en feil når man skriver Alleen. Her – i likhet med navnets utgangspunkt – burde være med det kommalignende tegnet som franskstudenter kjenner som heter noe så fint som accent aigu: Alléen! Men folk flest har det med å rasjonalisere – noen vil si forflate – og dette gjelder også i grammatikk og rettskrivning.

Vi må nok godta at det lille kommaet over den første e-en blir borte i stedsnavnet. Visste du forresten at Alleen inntar omtrent en 55. plass på listen over Norges tettsteder? I en oversikt som ble utarbeidet for fire–fem år siden, lå sentrumsområdet i Lyngdal et hakk foran Farsund! Farsunds byområde, vel å merke.

GARTNER LUCIUS

Det var i sorenskriverne Hielm og Balles tid i andre halvpart av 1700-årene at Alléen (eller alléene) ble plantet, går det frem av Oddleif Lians bygdebok, og det var gartner Lucius som sto for arbeidet. Det var forresten nok en allé i bildet, nemlig en som gikk nedover mot Einbakken – omtrent tvers overfor der Ove Juliussen selger motorsykler i dag. Der hadde sorenskriverfolket latt oppføre et lyststed. Bellevue var navnet dengang. Nå kalles visstnok stedet for Apekatthaugen. Det er bortover der de store elevene lurer seg når de skal ta seg en røyk.

Gartner Lucius, som er den som har fått æren av å ha stått for plantingen av alléen for bortimot et par hundre år siden, var visstnok polsk av fødsel. Johan Gotlob Lucius lød hans fulle navn, og han var født i 1727. Det var visstnok i sorenskriver Hielms tid han kom til Berge, skriver Oddleif Lian. Senere tjente han under sorenskriver Balle. Fra han fikk gartner Lucius festebrev på et jordstykke på «Langmoen». Gartneren fikk i 1776 Landhusholdningsselskabets premie for sin virksomhet. Han hadde tillatelse til å drive privat salg av frø og planter. Den dyktige gartneren hadde utvilsomt stor betydning for utberedelsen av hager og fruktdyrking i distriktet.

På kartet finner vi gartnerens hus avmerket like over den andre bokstaven a i «Aae Sogn». Vi ser at alléen går omtrent frem til huset.

«DEN STORE PROSESSEN»

Det er Kaare Pedersen som eier kartkopien vi gjengir. Pedersen, som er pensjonert ingeniør av yrke, kan like meget kalle seg lokalhistoriker, og kartet har han skaffet tilveie i Riksarkivet, hvor originalen befinner seg. Som vi ser av teksten ute til høyre er det en løytnant Brosing som har tegnet kartet i 1776. Denne Brosing var – i tillegg til det å være infanteriløytnant – «Conduiteur og Landmaaler» i Christianssand stift.

Vi ser at kartforklaringen henviser til bl.a. flere gjestgiverier. Kartet er faktisk laget i forbindelse med en sak som gjaldt nettopp gjestgiverivirksomhet og skjenking av brennevin. Saken var innviklet og skal ikke repeteres her, utover at vi forteller at Haagen Bergsaker, som drev gjestgiveriet på Bergsaker (bokstaven A til høyre på kartet), var fortørnet over Isak Andersen i Grøndokkas ulovlige skjenking av øl og brennevin. I den etterfølgende rettssaken ble Isak Andersen frifunnet. Dette tok Haagen Bergsaker ille opp – han mente sorenskriver Balles hadde avsagt en partisk dom. Sorenskriveren bodde ikke langt fra gjestgiverhuset i Grøndokka, og han gikk gjerne dit for å få seg en dram, hevdet den forurettede Haagen Bergsaker. Saken fortsatte gjennom flere rettsinstanser og endte i Høyesterett i København. Der fikk begge parter er rettesettelse for å ha bragt så liten en sak inn for rikets høyeste dommere. Både